

BEVEZETÉS

z ezredforduló után komoly vita bontakozott ki Szegeden a kolozsvári univerzitás kezdeteiről és annak lehetséges szegedi kapcsolódásairól. Az addig alapítási évként szerepelt évszámok (1872, 1921, 1940) mellé most fölkerült az 1581. év is. Tudósok egy csoportja meggyőző tudományos érveket vonultatott föl amellet, hogy a Báthory István lengyel király által 1581-ben alapított kolozsvári jezsuita akadémia valódi egyetem volt. Tudósok egy másik csoportja viszont kételkedett abban, hogy egyetem volt-e a kolozsvári Báthory-akadémia. A vita kirobbanását valószínűleg serkentette a Babeş-Bolyai Tudományegyetem akkori vezetésének álláspontja, mely az általuk „cluj-napocai”-nak nevezett egyetem alapítását 1581-re vezette vissza. Ugyanezt tette a vilniusi egyetem, Báthory István 1581-es másik alapítása is.

Ezen alapítási év szegedi elfogadtatásáért sokat tett Minker Emil gyógyszerészprofesszor és azok a kutatók, történészek (Szögi László, Makk Ferenc, Péter László), akik a tudományos érvek alapján bizonyítottnak látták a kolozsvári akadémia és a szegedi egyetem közötti történeti kapcsolódást. Márki Sándor, egyetemünk múltjának első krónikása, magától értetődően Báthory István alapítólevelétől tárgyalta az intézmény történetét. Minker Emil gyógyszerészprofesszor kitartó szorgalommal kutatta a korokon átívelő szellemi folytonosság bizonyítékait. Ugyanakkor Vilnius (1581-ben a másik Báthory-alapítás) és a kolozsvári Babeş-Bolyai Tudományegyetem büszkén hivatkozik több évszázados múltjára. A vita hivatalos lezárása Szegeden, az egyetem szenátusának 2007. júliusi ülésén történt meg, amelyen a testület Keszthelyi-Szabó Gábor rektor előterjesztése alapján kinyilvánította, hogy magáénak vallja a kolozsvári hagyományt, és a 2000-ben integrált Szegedi Tudományegyetem a Báthory István által alapított univerzitás utódának és szellemi örökösének tekinti magát, alapítási évét pedig 1581-ben határozza meg. Keszthelyi-Szabó Gábor rektor a döntésben szimbolikus értéket látott, amellyel a szegedi egyetem Európa legrégebb univerzitásainak családjához csatlakozik.

A tudományos-közéleti vita méltó eredménye lett az a monográfia, amely a Szögi László – Varga Júlia szerzőpáros tollából jelent meg 2011-ben, az egyetemtörténeti sorozat első köteteként (*A Szegedi Tudományegyetem és elődei története I. A Báthory-egyetemtől a Kolozsvári Tudományegyetemig, 1581–1872*).

Ez a könyv a tudományos kutatás módszereivel támasztja alá, hogy Báthory István erdélyi fejedelem Vilniusban 1581. május 12-én kiadott

alapítólevele kétkarú, bölcsészeti és hittudományi fakultással rendelkező katolikus egyetem (*Academia*) felállításáról intézkedett. A mellékletben közölt oklevél szövege kétséget nem hagy efelől, midőn kimondja, hogy a fejedelem alapítása „semiben ne maradjon el a keresztény világ többi akadémiájának szokásaihoz képest”, az alapított „kollégium minden tekintetben bírja egy valódi egyetem kiváltságait”.

A fejedelmi elhatározást tettek követték, melynek eredményeként 1585-től megindultak a rendszeres filozófiai és teológiai előadások. A tudományos képzést rektor irányította, s a kor híres (olasz, spanyol, lengyel, magyar) professzorai valósították meg. Igaz, az egyetemi oktatás nem volt hézagmentes. 1587-ben a pestis kis időre, 1603-ban pedig a vallási türelmetlenség hosszabb időre vetett véget az akadémia működésének, mielőtt még teljes rendszere kiépülhetett volna. 1698-ban nyílt meg újra a kolozsvári akadémia, melyet a jezsuiták tudatosan a Báthory-féle egyetem utódának tekintettek. Mária Terézia magyar királynő 1753-ban az akadémiát birodalmi egyetemnek ismerte el, és engedélyezte számára az „universitas” cím használatát. A jezsuita rend 1773-as pápai feloszlatása után az egyetem a piarista tanítórend kezébe került. Állami kezdeményezésre a karok száma négyre (filozófiai, teológiai, jogi és orvosi) bővült, így állami segítséggel teljes egyetemi szerkezet jött létre.

II. József magyar király azonban az egy ország – egy egyetem elve alapján 1784-ben a kolozsvári egyetemet királyi akadémiai líceummá (*Lyceum Regium Academicum*) minősítette vissza. Ily módon magyar állami intézményként Erdély legnagyobb főiskolája lett. Négy felsőfokú fakultása közül az Orvosi Kar, illetve a Jogi Kar különböző szervezeti átalakítások után immár az új egyetembe átvezető pilléreket adták.

A 2007-es szenátusi döntés magába foglalta azt az elhatározást is, hogy „A Szegedi Tudományegyetem és elődei története” című sorozatba II. kötetként beiktatja a kolozsvári egyetem történetének (1872–1921) megírását. Múltunk elismertetéséért küzdve, valamint új szempontú földolgozástól vezettetve jutottunk el az egyetemtörténet következő nagy korszaka megírásának szándékáig. Tartozunk ezzel a Szeged szellemi életét megmozgató ügynek, és eleget teszünk vele egykori rektorunk, Szent-Györgyi Albert szellemi örökségének, aki szerint „semmi jogi formula nem fejezi ki azt a bensőséges viszonyt, ami minket a kolozsvári Ferenc József Tudományegyetemhez köt. Mi egy törzsnek vagyunk két hajtása.” A „törzs” története után annak kolozsvári „hajtása” e kötetünk tárgya.

Marjanucz László
főszerkesztő